

## Eindverslag der Commissie van Rapporteurs over de wetsontwerpen nos. 195 en 24.

juist. Althans de gewone dienst zal wellicht ongeveer sluiten. Intusschen blijft de Regeering van het belang eener groote spaarzaamheid doordrongen.

Maar wanneer een maatregel noodzakelijk wordt geacht, kan deze overweging toch niet tot onthouding dwingen. De Staat vermag, minder dan de particuliere patroon, zich uit geldelijke overwegingen te onttrekken aan hetgeen metterdaad zijn moreele plicht mag heeten, de behoorlijke verzorging van zijn personeel. Moge er al waarheid schuilen in de bewering dat van Rijkswegen bezwaarlijker dan van particuliere zijde kan worden nagegaan, in hoeverre ieder individueel in hulpbehoevenden toestand verkeert, vast staat toch wel dat bij prijzen van eerste levensbehoefden als de tegenwoordige, ieder man of vader die van f 1000 of minder zijn gezin heeft te onderhouden, in een moeilijke positie moet zijn geraakt.

De tegenwerping dat anderen die niet in Staatsdienst zijn, als belastingbetalers moeten bijdragen in de tegemoetkoming aan de Staatsdienaren, werd hierboven reeds besproken. Te dezer plaatse zij nog herinnerd, dat vele loontrekkenden in particulieren dienst door hun patroons zijn en worden geholpen en dat zij die als eigen ondernemers werkzaam zijn, steeds alle goede en kwade kansen voor eigen risico hebben te dragen.

In hoeverre aan de opgewekte verwachtingen een argument valt te ontleenen vóór de aanneming dezer wetsvoorstellen, staat natuurlijk geheel ter beoordeeling van de Kamer. De Regeering harerzijds kan nochtans niet anders dan zich aansluiten bij het gevoelen der leden die een verwerping voor de belanghebbenden een uiterst pijnlijke teleurstelling achtten.

Aan het verlangen om een opgave van prijzen van eerste levensbehoefden te geven, kan de Regeering in zooverre voldoen, dat door haar ter griffie zijn gedeponceerd eenige afleveringen van de door het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel uitgegeven Handelsberichten, waarin onderscheidene belangrijke cijfers dienaangaande worden meegedeeld.

In welke landen bijzondere maatregelen zijn getroffen, is der Regeering officieel niet bekend. Uit de dagbladen blijkt echter dat b.v. in Duitschland en Oostenrijk vermindering van vrachtprijzen op de spoorwegen is toegestaan om de verspreiding van levensmiddelen te bevorderen en dat bovendien in eerstgenoemd land de gemeenten zijn aangespoord om buitensporige stijging der kleinhandelprijzen, zooveel mogelijk, tegen te gaan, terwijl in Oostenrijk het aankokken van vee door middel van premies is aangemoedigd en zelfs invoer van buitenlandsch vleesch is bevorderd. In Hongarije zijn voorts, zij het op veel ruimeren voet, maatregelen getroffen in den geest van de thans aanhangige.

Inderdaad zal de uitvoering van deze wetsvoordrachten enkele moeilijkheden kunnen meebrengen. Indien evenwel de onmiddellijke chefs van de voor de toelage in aanmerking komende personen worden gehoord, zal een juist inzicht in hunne geldelijke positie zonder veel bezwaar worden verkregen.

Bereids zijn in die richting stappen gedaan. Intusschen al zal wel eens een beslissing moeten genomen worden welke teleurstelling wekt, dit is steeds bij grensgevallen onvermijdelijk en mag toch niet weerhouden van het treffen eener voorziening welke overigens zeer gewenscht moet heeten.

Het woord „saluut” pleegt in het formulier van afkondiging steeds met twee u's te worden geschreven, zonder dat ooit de rechtsgeldigheid van de wet uit dezen hoofde is aangetast.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,  
tijdelijk Voorzitter van den  
Raad van Ministers,  
HEEMSKERK.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend met de mededeeling van dit antwoord aan de Vergadering haar Eindverslag te kunnen sluiten.

Vastgesteld den 19 Januari 1911.

LAAN.  
VAN LANSCHOT.  
VAN LAMSWEERDE.  
KRAUS.  
BARGE.

EINDVERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS over het ontwerp van wet tot bekrachtiging van eene door den Staat met de gemeente 's Gravenhage gesloten overeenkomst in zake verkoop en koop van terreinen aan het Buitenhof en den Hofsingel aldaar. (24 Tweede Kamer.)

Nadat het Voorloopig Verslag der Commissie aan de Regeering was medegedeeld, is van haar ontvangen de navolgende

## MEMORIE VAN ANTWOORD.

Naar aanleiding van het Voorloopig Verslag heeft ondergeteekende de eer het volgende mede te deelen:

§ 1. Door eenige leden is de opmerking gemaakt, dat het wetsontwerp, hetwelk, zooals het daar ligt, er vrij onschuldig uitzag, moet worden beschouwd in verband met de door ondergeteekende in de vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 1 December jl. gegeven mondelinge toelichtingen en dat deze daarover een geheel ander licht hebben doen opgaan.

Bedoelde toelichtingen hebben echter, blijkens de *Handelingen* der Tweede Kamer (Zitting 1911—1912, bladz. 951/957), behoudens de hierna te melden uitzondering, geen betrekking op het aanhangige wetsontwerp. Dit wetsontwerp beoogt slechts de goedkeuring van eene overeenkomst met de gemeente 's Gravenhage, waarbij het Rijk aan die gemeente afstaat enkele perceelen, waarvan de meest waardevolle toch krachtens de wet van 31 December 1909 (*Staatsblad* n°. 454), verklarende het algemeen nut der onteigening van eigendommen, noodig voor en ten behoeve van den aanleg van een verkeersweg van het Spui naar het Buitenhof aan haar in eigendom zullen behooren over te gaan, terwijl daartegenover de gemeente aan het Rijk afstaat eenige perceelen, die het in elk geval noodig heeft, om uitvoering te kunnen geven aan de uitbreidingsplannen, waarvoor reeds bij de wet van 1 Juli 1909 (*Staatsblad* n°. 258) gelden werden toegestaan.

In de zitting van de Tweede Kamer van 1 December jl. is dan ook de strekking van het aanhangige wetsontwerp geenszins bestreden, doch werd alleen eene bemerking gemaakt ten aanzien van de wijze, waarop de waarde der wederzijds af te stane gronden was bepaald.

Daar blijkens het Voorloopig Verslag onder § 3 ook sommige leden der Eerste Kamer van gevoelen zijn, dat het Rijk zich daarbij op een onjuist standpunt heeft geplaatst, wenscht ondergeteekende te dien aanzien nog het navolgende op te merken.

Uit hetgeen dienaangaande door hem in de Tweede Kamer is medegedeeld, blijkt, dat ondergeteekende de bedoelde overeenkomst bijzonder gunstig acht voor de gemeente 's Gravenhage, maar dat hij, waar reeds vóór zijn optreden in beginsel overeenstemming tusschen Rijk en gemeente was verkregen, niettemin machtiging heeft meenen te mogen geven tot het aangaan dier overeenkomst, omdat hij zich plaatste op het standpunt, dat, waar het belang van het Rijk eenigszins parallel loopt met dat van de gemeente, de Regeering niet het uiterste moest eischen, maar integendeel moest trachten door welwillendheid tot eene goede oplossing te komen.

Bij de beoordeeling van de wijze, waarop de waardeering der wederzijds af te staane perceelen heeft plaats gehad, verliese men voorts niet uit het oog dat, blijkens hetgeen op bladz. 2 der Memorie van Toelichting van het wetsontwerp is medegedeeld, de Minister van Financiën na de vaststelling van het door de gemeente aan het Rijk te betalen bedrag, de waarde der in de overeenkomst begrepen Rijkseigendommen ook nog door ambtenaren der registratie en domeinen heeft doen schatten en hij zich naar aanleiding daarvan met dat bedrag heeft kunnen vereenigen.

Waar alzoo de wijze waarop de waardebeoordeling in deze heeft plaats gehad, geen overwegend bezwaar tegen het aanhangige wetsontwerp kan opleveren, meent ondergeteekende dat er dan ook allerminst termen aanwezig zijn om dit wetsontwerp terug te nemen of tot een uitstel van behandeling mede te werken.

Uit het Voorloopig Verslag blijkt bovendien duidelijk, dat dit ook door eenige leden meer in het bijzonder in overweging werd gegeven, in verband met hetgeen in de andere Kamer door ondergeteekende werd gezegd naar aanleiding van de met het wetsontwerp niet in verband staande, doch niettemin in die Kamer gelijktijdig aan de orde gestelde motie van de heeren DOLK c. s.

Het voorstel dier heeren had echter de strekking, om, afgezien van het aanhangige wetsontwerp, de wenschelijkheid uit te spreken van het verkrijgen van nog meer terreinen, voor uitbreiding van de Rijksgebouwen aan de zuidzijde van het Binnenhof, en de toelichtingen, naar aanleiding daarvan door ondergeteekende verstrekt, hadden ten doel de aandacht te vestigen op het mogelijke nadeel, dat voor het Rijk uit de aanneming van hunne motie zou kunnen voortvloeien, ten gevolge waarvan deze dan ook is ingetrokken.

Ofschoon het onderwerp der motie van de heeren DOLK c. s. aldus buiten het aanhangige wetsontwerp staat, wil hij toch de in het Voorloopig Verslag opgenomen opmerkingen niet geheel onbeantwoord laten.

Het heeft eenige leden getroffen, dat ondergeteekende met betrekking tot de kosten van de uitbreiding van het Kamergebouw heeft gezegd, dat de Regeering zich moet aansluiten aan het verlangen van de Kamer.

De ondergeteekende wenscht naar aanleiding daarvan op te merken, dat hij blijkens blz. 952 van de *Handelingen* der Tweede Kamer heeft verklaard, dat, waar het hier betreft eene aangelegenheid, waarbij die Kamer zelf zoo nauw betrokken is, daar het geldt de uitbreiding van haar eigen huis, de Regeering zich *zooveel mogelijk* moet aansluiten bij de wenschen en verlangens van de Kamer. Maar ten bewijze dat hier niet een blindelings volgen werd beoogd, moge worden verwezen naar de verdere mededeeling, in die Kamer gedaan, dat eene uitbreiding op ruime schaal door den ondergeteekende alleen mogelijk werd geacht, wanneer eene bijzondere financiële regeling tot dit doel zou worden getroffen.

Waar uit den aard der zaak de behoeften van den dienst der Tweede Kamer niet voldoende door ondergeteekende kunnen worden beoordeeld, lag het echter voor de hand, dat

vóór dat tot het uitwerken van de definitieve voorstellen voor die uitbreiding werd overgegaan, hij de inzichten van de Huishoudelijke Commissie uit die Kamer daaromtrent wenschte te kennen, hetgeen aanleiding heeft gegeven tot het vragen van een programma van eischen.

Nu kan hij niet ontkennen, dat die eischen veel hooger zijn, dan hij meende te moeten verwachten en dat de daaraan verbonden kosten een groot bezwaar voor de uitvoering zullen zijn, maar indien, zooals ondergeteekende vermoedt, door de Tweede Kamer op goede gronden zal kunnen worden aangetoond, dat haar dienst werkelijk de verlangde uitbreiding en verbetering noodzakelijk maakt, zal de Regeering ongetwijfeld hare medewerking moeten verleen.

Wanneer tot uitvoering zal worden besloten, zal de uitbreiding van dat Parlementsgebouw, naar zijn gevoelen, inderdaad op eenigszins grootschen voet mogen worden opgevat, waarbij echter met het oog op de financiële offers, die zullen zijn te brengen, tegen overdrijving zal behooren te worden gewaakt.

De omstandigheid, dat voor de eventuele uitvoering der plannen, die in overleg met de Tweede Kamer zullen worden vastgesteld, bij een afzonderlijk wetsontwerp de noodige gelden zullen behooren te worden aangevraagd, waarover de beide Kamers der Staten-Generaal zullen hebben te beslissen, mag geacht worden voldoende waarborg te zullen geven voor de behartiging in deze van 's Lands belang.

De opmerking, dat ondergeteekende in deze aangelegenheid de commercieele richting wel eenigszins scheen prijs te geven, meent hij als eene hulde aan zijn beleid te mogen aanvaarden, omdat uit het loslaten van een zuiver commercieel standpunt ten deze blijkt, dat zijn streven, om bij het beheer van zijn Departement commercieel op te treden, hem niet belet om, waar nodig, ook andere belangen behoorlijk te behartigen.

De meening, dat het Rijk zonder behandeling en aanneming van dit wetsontwerp voor verdere onderhandelingen sterker zou staan tegenover de gemeente 's Gravenhage, kan ondergeteekende geenszins deelen.

§ 2. De wet van 1 November 1863 (*Staatsblad* n<sup>o</sup>. 129) tot het stichten van een paleis voor de Staten-Generaal, is niet aan de aandacht van ondergeteekende ontsnapt, zooals moge blijken uit hetgeen door hem ter zake in zijne hiervoor meermalen aangehaalde redevoering, 1 December j.l. gehouden, is opgemerkt.

Zooals echter reeds is medegedeeld bij de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Eerste Kamer omtrent het wetsontwerp tot aanvulling en verhooging van het IXde hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1909 (*Gedrukte Stukken*, Eerste Kamer n<sup>o</sup>. 131a der Zitting 1908-1909), ligt het voorspand niet in de bedoeling van de Regeering om de stichting van een gemeenschappelijk paleis voor beide Kamers te bevorderen.

Afgezien nog van het feit, dat daarvoor tusschen het Binnenhof en den nieuwen verkeersweg de noodige ruimte vermoedelijk zal ontbreken, is de ondergeteekende ook uitgegaan van het denkbeeld, dat door de leden der Eerste Kamer prijs wordt gesteld op het behoud van de tegenwoordige vergaderzaal.

Intusschen wordt gaarne erkend, dat de huisvesting der Eerste Kamer eveneens verbetering behoeft, in het bijzonder wat betreft de reeds lang begeerde wijziging der tribunes in de vergaderzaal, terwijl ook toevoeging van eenige vertrekken aan de thans bij de Kamer in gebruik zijnde localiteiten zeer gewenscht mag worden geacht.

§ 3. Naar aanleiding van de bezwaren tegen de wijze



waarop, wat den vorm betreft, de Regeering in deze aanleggenheid in de Tweede Kamer was opgetreden, veroorlooft ondergeteekende zich er de aandacht op te vestigen, dat, voor zooveel hij in zijne in die Kamer 1 December jl. gehouden redevoering heeft doen uitkomen, dat het gemeentebestuur van 's Gravenhage door zijn optreden den schijn op zich heeft geladen, van eene minder correcte handelwijze tegenover de firma MEDDENS en het Rijk, als ook voor wat de door ondergeteekende uitgesproken veronderstelling betreft omtrent de ter-visie-legging van onteigeningsstukken na het aangaan der transactie met die firma, hij niet in gebreke is gebleven, de feiten te noemen, die hem tot zijne uiting hebben geleid. De juistheid daarvan wordt door hem — ook na de in de vergadering van den gemeenteraad van 's Gravenhage van 15 dezer gedane mededeeling ter zake — gehandhaafd.

Wat betreft de onteigening van de perceelen MEDDENS c. a., kan ondergeteekende mededeelen, dat door hem onder dagteekening van 13 December 1911 een voorstel aan het gemeentebestuur van 's Gravenhage werd gedaan, waarbij de Regeering door eene belangrijke tegemoetkoming van groote inschikkelijkheid blijkt heeft gegeven.

Door het prae-advies omtrent dit voorstel door het dagelijksch bestuur, 2 Januari jl. aan den gemeenteraad uitgebracht, waarbij met miskenning van het verkeersbelang betrokken bij de amotie van die perceelen, bovendien uit aesthetisch oogpunt aan een winkelgebouw daar ter plaatse de voorkeur wordt gegeven boven een Rijksgebouw en de geldelijke opoffering van de gemeente aan die grondslagen wordt getoetst, schijnt de kans om tot overeenstemming te geraken, in hooge mate verzwakt.

Waar in het Voorloopig Verslag als meening van vele leden wordt geuit, dat het belang van Rijk en gemeente bij de onteigening van meerbedoelde perceelen van dien aard is, dat dit niet mag worden opgeofferd aan een meeningsverschil omtrent de door beiden daartoe bij te dragen som, acht ondergeteekende zich verplicht, de aandacht te vestigen op de beteekenis van de financieele gevolgen daar zelfs, indien de gemeente het laatste voorstel der Regeering ongewijzigd zou aannemen, en de thans geschatte vergoeding aan de firma MEDDENS niet zal worden overschreden, toch de amotie van dat perceel, welke tot onteigening van twee andere perceelen en tot kostbaarder bouw zal dwingen, van het Rijk een geldelijk offer van meer dan f 500 000 zal vorderen, boven de som van 2½ millioen gulden, door ondergeteekende in de vergadering der Tweede Kamer van 1 December jl. genoemd.

Hieruit moge wel afdoend blijken, hoezeer ondergeteekende door zijn voorstel aan de gemeente eene belangrijke tegemoetkoming heeft betoond, waar dit voorstel moest steunen op de verwachting dat de Staten-Generaal eventueel eene uitgave voor het nieuwe Tweede Kamer-gebouw van ruim 3 millioen gulden zullen willen toestaan.

Naar aanleiding van het slot van het Voorloopig Verslag zij opgemerkt, dat het niet mogelijk is gevelteekeningen van het nieuw te stichten gebouw te maken, vóórdat overeenstemming met de Huishoudelijke Commissie uit de Tweede Kamer omtrent de indeeling van dat gebouw zal zijn verkregen.

*De Minister van Waterstaat,*  
L. H. W. REGOUT.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend met de

mededeeling van dit Antwoord aan de Vergadering haar Eindverslag te kunnen sluiten.

Vastgesteld 19 Januari 1912.

VERMEULEN.  
BARGE.  
VAN VOORST TOT VOORST.  
't HOOFT.  
KRAUS.

NOTA naar aanleiding van het Eindverslag der Commissie van Rapporteurs over het ontwerp van wet tot verklaring van het algemeen nut der onteigening van een eigendom, noodig voor het bouwen van een gemeentehuis te Grijpskerk. (75 Tweede Kamer.)

Bij gebreke van eenig ander terrein, geschikt voor het bouwen van een nieuw raadhuis in de kom der gemeente Grijpskerk, moet noodzakelijkerwijs in het algemeen belang over het bewuste terrein worden beschikt; en daarvoor is onteigening noodig, dewijl het anders niet kan worden verkregen. Dat hiertegen van de zijde der Nederduitsche Hervormde gemeente geen bedenking bestaat moge eer voor dan tegen de onteigening pleiten.

Voor zooveel noodig zij in herinnering gebracht, dat de wet van 7 Januari 1911 (*Staatsblad* n<sup>o</sup>. 25) soortgelijke strekking heeft als het ontwerp betreffende vorenbedoelde onteigening. Krachtens gemelde wet kunnen toch ter verbreding van de Visscherstraat te Groningen de stoepen voor twee perceelen onteigend worden, terwijl volgens de testamentaire beschikking, waarbij bedoelde perceelen aan het weeshuis der Nederduitsche Hervormde gemeente aldaar werden vermaakt, de banken, op bedoelde stoepen aanwezig, niet mochten worden verwijderd. (Zie Gedrukte Stukken der Tweede Kamer 1910—1911, n<sup>o</sup>. 165, Memorie van Toelichting.)

*De Minister van Binnenlandsche Zaken,*  
HEEMSKERK.

NOTA naar aanleiding van het Eindverslag der Commissie van Rapporteurs over de ontwerpen van wet tot:

toekenning van een renteloos voorschot uit 's Rijks schatkist ten behoeve van den aanleg en het in exploitatie brengen van een spoorweg van Nijmegen naar Venlo (186); en

toekenning van een renteloos voorschot uit 's Rijks schatkist ten behoeve van den aanleg en het in exploitatie brengen van spoorweglijnen van Ter Apel over Winschoten naar Delfzijl en van Blijham naar Bellingwolde (192).

Toen in de zitting der Eerste Kamer van 5 April 1911 het wetsontwerp tot toekenning van een verhoogd Rijksvoorschot ten behoeve van den spoorweg van Zwolle naar Blokzijl aan de orde was, heeft de ondergeteekende er reeds op gewezen dat, nadat men in 1894 is begonnen met het van Rijkswege subsidieeren van den aanleg van locale spoorwegverbindingen,